

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen hetenkint egyszer szombaton egy iven. Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt, 200 szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő, Kis-Csapó-utca 373. sz.</p>
--	---	--

Azok a régi Dogmák!

A napokban esett el Khartumban Gordon tábornok. Egy lap „Khartum Zrinyi Miklósának“ nevezte el. És teljesen méltán. Menekülhetett volna, — nem tette. Ki kelle omolnia szive vérenek. Gordon nemcsak hős tábornok volt, de mindenek felett hű vitéze Krisztusnak, a hová csak ment, békét, humanismust vitt magával. Volt egy hitelve, mely őt élteté, a mit sokszor hangoztatott, hogy t. i. Isten akaratát ember meg nem változtathatja, s annak kell bekövetkeznie, a mit az Ur rendelt el. Ez tette őt csaknem győzhetlenné. Ez a hitelv edzé meg akaratát, ez alkotta mintegy jellemét. A Megváltó emez igéit választá jelszavul: „ne úgy légyen, a mint én akarom, hanem a mint te akarod, Atyám!“

E pár sornyi jellemzést csak azért idéztük, hogy kifejezést adjunk ama meggyőződésnek, hogy a hitelvek még sem oly szappanbuborékok, melyeket egy fuvallattal megsemmisíthetünk, sőt ellenkezőleg egyesek, felekezetek erkölcsi életének irányára jelentékeny befolyást gyakoroltak s gyakorolnak maiglan is, a mely a komoly megfigyelő előtt mindjárt első tekintetre feltűnik, s az ilyen komoly megfigyelő nem beszél kicsinylőleg ama hitelvekről, melyek jótékonyan átalakító erejét tényekben látja nyilvánulni.

Mai napság, fájdalom, valami sajátságos kosmopolitismus kezdi felütni fejét a protestáns egyházban, míg a katholicismus még merevebben ragaszkodik dogmáihoz, tudván, hogy ha e láncszemek közül csak egy párt is szétörni enged, létezését fenyegeti veszély.

A protestáns egyháznak egynémely ügyvélt oszlop-férfiai erőnek erejével szakítani szeretnének ama hitelvekkel, melyek eddig egyházunk alapkövei gyanánt szolgáltak. El e kövekkel! kiáltják, s ássák a fundamentomot. Csak azt nézik, hogy mennyit ástak már s nem gondolnak arra, hogy ez alapkövekre épített alkotmány is roskadna, ha törekvésök sikerül. A protestantismus életereje a katholicismussal szemben a negatív, — ennek így is kell lenni, de mihelyt ez a negatív az ő létezésüket biztosító hitelveket támadja meg, kimondja azokról, hogy nem illenek be

a mai kor tudományos műveltségének keretébe, tehát mint szétporladozott köveket el kell azokat hányni, mihelyt, mondjuk, e téren működik: a ház önmagában meghasonlik s elpusztul.

Kedvencz eszmévé kezd válni, hogy azokat az elévült dogmákat nem kell a szószerkebe vinni, az ugynevezett erkölcsi predikációk nyerik el a jutalmat. Erkölcsöt, erkölcsöt a népnek, a tiszta, önzetlen, áldozatkész szeretetet, — csak ne dogmákat, melyek szűkkeblőséget, rajongást szülnek. A kik így ábrándoznak, s lehet, hogy ezt jóhiszeműleg hirdetik, miért nem pillantanak be egy kissé mélyebben a dolog lényegébe. Azok a dogmák az erkölcs gyökerei, s ahoz képest, a mint e dogmák szétágaztak az egyházi testben, természetik meg a gyümölcsöket. S vajjon a protest. egyház dogmái hátráltatták-e a tudományos előhaladást? Nem ezek öntötték-e bizonyos typicus különbséget a protestánsok egyes felekezeteire. Nem ezekből fejlődött-e ki az a puritán erkölcsi tisztaság, az a puritán rendíthetetlen hűség az egyházhoz, avagy nem ezen dogmáknak köszönhetjük-e egyházalkotmányunknak mindenkor féltékenyen őrzött függetlenségét?

Tiszteljük mi az egyéni meggyőződést, — hanc veniam damus, petimusque vicissim, — ám vitassák a széleskörű cosmopolitismus jótékony hatását, ám vessék szemünkre a szűkkeblőséget, midőn egyházunk sarkalatos dogmáihoz rendületlen ragaszkodással viseltetünk: mi a modern eszmék áramlatával szemben, a mult tapasztalataiból merített tanulságokból indulva ki, szintén bátran kimondjuk, hogy a dogmákkal való szakítás egyházunk életerét metszi föl, s ha ez bekövetkezhetnék — quod Deus avertat — csak ellenségeink örülhetnének, mert a szétszakadozott sereggel könnyen elbánhatnának. Résen vannak azok is! Vigyázzunk, mert sokan vannak közöttünk, kik, ha ugyan következetesek akarnak maradni az uton, melyen elindultak, nemsokára Herman Ottóval fognak kezdet, s hogy ennek végeredménye mi lesz? Azt a sötét profécziát toll nem írhatja le.

Puritán.

Közép és felső iskoláink és az államsegély.

(Folytatás.)

3. Maros-Vásárhelyi főgymnasium.

Jövedelme jelenleg:	
Ingtalan vagyona után	1000 frt — kr.
Tőkepénzei után	18,701 " — "
Vegyes bevételek	3309 " 03 "
Iskolai fizetendőségekből	4770 " — "
	<u>27,780 frt 03 kr.</u>

Kiadás jelenleg:	
Tanító személyzetnek	14,894 frt 10 kr.
Tanszerekre	822 " 50 "
Gazdasági kiadások	2818 " — "
Vegyes kiadások	9155 " 65 "
	<u>27,690 frt 25 kr.</u>

Pénztári maradék 89 frt 78 kr.

A tőkepénzekből kiveendő:
a tanári nyugdíj alap

4455 db. arany és 2600 frt értékű magyar aranyjárdék papír és az ifj. olvasó egyesület 1100 frt tőkéje.

A jövedelme lesz tehát nem

27,780 frt, hanem 22,676 frt 92 kr.

De meg ebből is 3616 frt 6 kr levonandó, mert annyit családi alapítványokra, ösztöndíjakra stb. minden körülmény között állandóan ki kell adni és így a számításba vehető jövedelem

19,060 frt 86 kr,

de még ez is csak 8% kamatozás mellett lehetséges.

4. Székely-udvarhelyi főgymnasium.

Vagyona 1883. jan. 1-én.

Közalap	90,698 frt 52 kr.
Kis-féle alap	50,574 " 65 "
Gálteleki	34,401 " 02 "
Özvegy-árva alap	31,824 " 76 "
Kis-féle tartalék alap	11,178 " 09 "
Zene alap	2994 " 62 "
Nyugdíj alap	3187 " 20 "
Egyházközségi alap	6484 " 44 "
Tanári lak "	3415 " — "
	<u>231,343 frt 20 kr.</u>

Van 5 rendes tanszék, még 4 kellene.

Közép osztályok 4 köztanítójának fizetése 1250 frt.

Classica litteratura segéd tanáré 700 "

Köz-, Kis-, Galteleki és Kis-tartaléki alapnál

fölösleg volt 1882. évben 2862 "

4812 frt.

Ebből 4 rendes tanszék állítható 1000 frt fizetéssel.

E 9 rendes tanáron kívül a helybeli lelkészek 420 frt fizetéssel hetenként 10—10 óra.

Német ny. tanító 600 frt fizetéssel.

4 köztanító 1200 frt.

Zene- és énektanító 300 "

Tornatanító 200 frt.

Építkezésre mulhatlan szükség volna, e czélból 20,000 frt kölcsön szükségeltetnék.

8%-val kamatozik a legtöbb pénz; egy-két évtizedig erre számítanak is; de ha az nem folyna be, akkor segélyre van szükség, de azt az autonomia megőrzése mellett csak egyházi hatóságok utján fogadnák el.

5. Zilahi állami polgári iskolával egybekötött főgymnasium.

Fedezete:	
Pénzkészlet	839 frt 70 kr.
Hátrálékok	7540 " 1 "
Tőkék kamatai	5821 " 72 "
Egyesek és testületek adománya	1417 " 65 "
Haszonbérékből, tandíjból	3584 " — "
	<u>összesen 19,203 frt 8 kr.</u>

A cselekvő állás mindössze 10,919 frt 21 kr.

Ebből az elemi iskola költségei fedezésére levonandó

1000 " — "

lesz a valódi fedezet 9919 frt 21 kr.

Jelenleg a szükséglet:

Szenvedő tőkék kamata	60 frt — kr.
Fizetésekre	7692 " — "
Segélyekre	813 " — "
Vegyes szükséglet	1581 " 25 "
	<u>10,146 frt 25 kr.</u>

6. Szászvárosi kúntanoda:

Fedezet:	
Magán kötvények után kamat	1420 frt 56 kr.
Alapítóknál való tőke	364 " 27 "
Pénzüntézet kötvények után	3652 " 70 "
Szász-egyetemi évi segély	3000 " — "
G. Kun alapból	1550 " — "
Vegyesek, falvak, kaszálók, tanyák	2816 " — "
	<u>12,803 frt 53 kr.</u>

Jelenleg fizetésekre kell: 9122 frt — "

Vegyesekre: 3456 frt — "

12,578 frt — kr.

felesleg 225 frt 53 kr.

Az intézetnek biztos kilátása van, hogy pár évtized múlva saját erejéből fenttarthatja magát. Ugyanis:

A Gróf Kun Kocsard-féle alapítvány, mely jelenleg 62,434 frtot tesz, most még 1600 frttal használtatik fel, a többi évenként tőkésítendő, majd midőn teljesen folyósittatik, évi jövedelem lesz utána 3000 frt.

A Szász-egyetem pénztárából még további évi 2000 frt segélyre van kilátás, melyet az egyetem közgyűlése kétségbevonhatlan jogosnak ismert el, megadása kilátásba is van helyezve. — Addig azonban míg ezek megnyerhetők lesznek, az államsegélyre szükség volna.

7. Sepsiszentgyörgyi Székely Mikó tanoda.

Vagyoni állás.

Magánkötvényekben elhelyezett tőkék		jövedelem
8% mellett:	6661 frt — kr;	532 frt 88 kr
6% " "	9093 " — kr	545 " 58 "
5% " "	29098 " — "	1454 " 90 "
Kamatozás nélkül		
ajánlat	600 " — "	
Állam és értékpapírok	150 " — "	6 " 30 "

G. Mikó törzs alap	65,000 frt — kr	1500 frt — kr
„ tartalékalap	9246 „ 65 „	
Takarékpénztári elhelyezés	6680 „ — „	415 „ — „
Haszonbérek :		
Üzlethelyiségek után	38,000 „ — „	1900 „ — „
Ház után	4800 „ — „	240 „ — „
Korcsmajog után	7040 „ — „	352 „ — „
Iskolai díjakkól		800 „ — „
	<u>176,368 frt — kr.</u>	<u>7746 frt 66 kr</u>
Szenvedő állása van az iskolának:		
tökében	22,939 „ 29 „	1143 „ 75 „
Leütve ezt	153,428 „ 71 „	6602 „ 91 „
Kegy és családi alapok	9941 „ 42 „	492 „ 37 „
Szükséglet lenne :		
5 rendes tanárnak		5000 frt.
Igazgatói és tanárvezetői pótlék		400 „
Két tanárnak lakbér		400 „
Melléktárgyak tanítóinak		700 „
Két felügyelőnek kik a magántanítást vezetnék		400 „
		<u>6900 „</u>
Változó köztanítónak az előkészítő osztályban		300 frt.
Pénztárnok		520 „
Orvos		40 „
Iskola szolgál		144 „
		<u>7904 „</u>
Dologi rendes évi szükséglet		1442 „
		<u>9346 „</u>

Kerekszámában 300 frt hiány.

Míg a Mikó alap 100,000 frtra növi ki magát szükségelne 3000 frt évi segélyt.

II.) Dunántuli egyházkerületből.

1. Pápai főiskola.

Az egész intézet kiadásainak és bevételeinek kimutatása.

Kiadások :

Az akadémiában 9. tanárnak 1200 frtjával	10800 frt.
Pótdíjak ezek után	1250 „
Tanítóképezde 1 és a gymnasiumi tanároknak	11600 „
Pótdíjuk	850 „
Pénztárnok	500 „
Törvényszéki orvostan és egészségtan tanára	150 „
Énektanár	600 „
Rajztanár	350 „
Írás tanítás	32 „
Gazd. tanács jegyzője	50 „
Sénior fizetése	100 „
Különfélékre	174 „ 56 kr.
	<u>26456 „ 56 kr.</u>

Bevétel :

Pálóczy Horváth Mária simai birtokból	1394 frt.
Balassa alap, bodméri birtokból	525 „
Főiskolai nyomdából	600 „
Zsoltár jogból	510 „
Pénz és borszedés tanulók által	350 „

Tandijakból	4000 frt
152,391 frt 68 kr. közpénztári alap 6%	9143 „ 46 kr.
Évi járulékokból	4834 „ 10 kr.
Alumniumi alapítványok kamatából	
kezelési rész	500 „
Államsegélyből	2000 „
Pápa város évi járuléka	600 „
	<u>24,456 „ 56 kr.</u>

Van még a pápai főiskolánál :

Alumniumi pénztár tanulók segélyezésére
átlag évenként 2200 frt. bevétellel.

Kórházi pénztár	435 „ „
Testgyakorlati pénztár évenként	336 „ „
Köztartási pénztár	536 „ „
Könyvtári pénztár	594 „ „
Vegyesköltségek pénztára, építkezés és iskola szerekre	2400 „ „

Műtárak pénztára, természettani és természetrajzi szerek beszerzésére 300 „ „
De csak is az Alumniumi pénztár rendelkezik jelentékenyebb tőkealappal jövedelemre, a többi jövedelmét legnagyobb részben tanulók fizetik. — A műtárak pénztára adóssággal van terhelve.

2. Csurgó.

Van jelenleg 9 rendes tanár; igazgató 1090 frt.

4 tanár 800 frttal, 2 tanár 825 frt.

1 tanár 990 frt, 1 tanár 940 frtra menő fizetéssel; 6-nak természetben lakás, ez 200 frttal van fizetésökbe beszámítva. Egy vallástanár 400, egy segédtanár 560 frtra menő fizetéssel (ezeknek is van lakásuk, kosztjuk, fűtésük, világítások.) Egy nyug. tanár 500 frtot kap. Készpénzben kiadatik 7390 frt, a lakás, föld és rét, koszt stb. értékével együtt az évi kiadás tanárok részére 9230 frt.

(Folyt. köv.)

Deborá éneke.

(Folytatás.)

A mi Zebulonról mondatik, az egészen homályos; egész seereg értelmezést találunk idevonatkozólag is. Sokan a Sébet-t az éth-thel egynek veszik, (= írón) mások a sébet szófért virga fistulatoria-nak fordítják (az arab saphara = fistulavit után) s harci trombitásokat értenek ama kifejezés alatt (σαλπίζου); vannak kik a sébet-nek e jelentést adják: törzs, s így fordítanak: qui eligabatis in tribu ducem etc. Nézetem szerint legjobb ezen ujabban csaknem általánosan elfogadott fordítás: Zebulonból a Szófér vessző megfogói. A szóphér alatt leghelyesebb főnököt, praefectust érteni. (Keil: „Muster-general“; 4, 6. szerint Zebulon különben is bizonyos határozott számú harczost állata ki; v. össze: 2. Kir. 25: 19; 2. Chron. 26: 11, Jer. 17: 15, 52: 25; És. 33: 18; eredetileg Szóphér = író, államtitkár (2. Sám. 8: 17; 20: 25; 2. Kir. 12: 11), s aztán vezért, parancsnokot (v. össze a homéri σαλπίζουχοi-al.) Szárai helyett jobb Száré (st. constr.)-t olvasni, bár az sem rossz magyarázat, hogy Deborá itt a fejedelmeket magáéinak mondja költőileg, ragaszkodását akarván kifejezni a hősök iránt (a v. szak elején: szívem szól stb) „quasi iis gloriata suos vocat“, Rosenmüller: Scholia.) Nincs ok

reá, hogy Deborahát és Bárakot (ez utóbbi naftalita volt 4, 6 stb.) az Isakhar törzshöz sorozzuk (Ewald); a 2-szeri megemléstől Isakhar csak annyit következtethetünk, hogy e törzs nagy sereget állított ki, hősökkel, vezérekkel. Mint Isakhar, úgy Bárak stb. e homályos tétel értelme nem lehet más, mint ez: Isakhar kivonult fejedelmeivel, úgy Barak is népével a naftalitákkal.

A völgybe küldetett, löketett lábain = lelkesen rohant. E szavak közelebről Bárakra és népére viendők, de aztán az egész röviden jellemzett seregére. A gondolat ez: ilyen volt a sereg, mely lelkesen a völgybe (Jesreel völgyébe, Kison mellett) lerohant. — De nemesak a lelkes harczosokról, hanem azokról is megemlékezik Deborahá, — a 6-dik v. szakban, a kik félre vonultak a nemzeti kötelesség elől. (A szövegbeli e szavak: biphlaggóth stb., a 15. versből a köv. 16-ba viendők át.) Ruben földé dús volt legelőkben és patakokban; itt tanácskozott e törzs a felett, hogy részt vegyen-e a harcban; tanácsát nem követte; csak tanácskozott, jegyzi meg finom gunynyal Deborahá. Khikéké nem rövidített plural, (a khikké helyett) = rendelés, határozás, parallel értelmezendő a khiké-rével = meghányása-vetése a dolognak, vizsgálás aztán (a libbi-vel construálva) = tanácskozás, terv. Séríkióth = fűtyölés, pásztorsíp, (az adárim = nyájakkal összefüggésben.) Gileád-on az egész keletjordaní tartomány értendő (Deut. 34: 1; Jos. 22: 9; 2. Kir. 10: 33 stb.), vagy miután már Ruben említve volt, csak a Gád- és a fél (keleti) Manassé-törzs. (Gileád különben Khákhir fiának, Manassé unokájának neve.) Num. 26: 29. — „Dán mért tartózkodik hajójánál?” (szó szerint.) A tengerparton lakván, e kérdés intézhető volt hozzá így, (a kikötő Joppé (Jáphó) is hozzátartozott birtokához, Jos. 19, 46.) A s er birtoka szintén a tengerparton feküdt (a Karmeltől Szidonig, Jos. 19, 24—31.) A *ἀπ. λεγ.* miphrász az arab phurdatun (= statio navium) vagy phirádun-nal (= ostium fluminis) combinálendő s = kikötő, öböl. (a LXX. *σιναποσι*-nak fordítja.) A kérdések elevenítő; jásab, sákhén, jágur (ez acc. loci-val), ellentétben az előző versszak e szavaival: le a völgybe rohant), az itt (6. v. szak) elszámlált törzsek tétlen nyugalmát finom, de metsző gunynyal festi. Ellentétbe állítja továbbá velök a harcra kész törzseket ismét; és pedig ezek közül csak 2-tőt említ meg, pars pro toto, mert hisz e 2 törzs 4 r. 10 szerint, Bárak felhívására 10,000 embert állita ki. Zebulon és Naphtali volt 2 törzs; amaz hangnyomattal rebiával, ez ve-vel a vers első felében áll. (Szó szerint: Zebulon mint nép megveté lelkét (életét) stb.) A mező magaslatain a Tábor hegye tövében elterülő fensíkot kell érteni, hol a közelebb említett törzsek bizonyosan feltűnően mutatták ki harcziast voltukat.

Ki és milyen volt az ellen, a következő 7 versszakban írja le, a csatával együtt, Deborahá. A királyok, Jábin és szövetségesei, Sziszera fővezérlete alatt (4: 3.) Taaná (a mai Fa'anuk), Kisontól délre, Manasse birtokában; nem messze tőle Megiddó (a mai Leggum); e 2 két város csaknem mindég egymás mellett említettik. Megiddó vizei = a Kison patak és ennek elágazásai, erei. — A beza-t legjobb itt darab-nak fordítani (Ewald); sokkal jobb jelentést ad, mint nyereség (Cassel), zsákmány (Kemink, Bachmann stb.) Zsákmányról van szó; de kicsinylő gunynyal említi Deborahá, hogy még csak egy darab pénzt sem vihett magával az ellenség, hiába jött oly nagy reményekkel s harczott elkeseredve. — De lehetetlen is volt győznie; nem Izrael, az ég harczott ellene. — Izraelnek felülről jött a segély! Találólág jegyzé

meg e helyre tartozólág Kalkár¹⁾: „Sequitur nunc descriptio auxilii divinitus immissi, quae elegantia et sublimitate parem sibi vix habet ullam.“ Erőltetett ama magyarázat, mely ez ige: csatáztak alanyául az ég lakóit veszi; e tételhez: az égből csatáztak, e másik magyarázatképen csatlakozik: a csillagok csatáztak. Az azonban tagadhatlan, hogy a hangsúly az ég szón van; a gondolat ez: „nem földi sereg harczott Sziszera ellen, hanem égi, a csillagok.“ Egészen téves volna itt a csillagokra mint élőlényekre (talán mint angyalokra) gondolni; babona volna az, ha azt gondolnák, hogy a csillagok le szálltak; mint Homér szenvedélyes istenei, hogy a földiekkel harcsozjanak; de meg szövegünkben az mondatik, hogy nem szálltak le, hanem pályájukról harcsoztak. Nem szükség olyan constellatiójukat sem képzelni, mely Sziszerára zavarólág hatott volna; sem azt felvenni, hogy valami hulló csillag, — meteor, idézte volna elő az ellenséges sereg megzavarodását (4r. 15), sem azt, hogy a csillagok idéztek volna elő valami szörnyű zivatart (Herder) hisz ilyen munkájáról az ó-szövetség mit sem tud a csillagoknak. Jos. 10: 11. szerint. Jehova zavarja meg az ellenséget s hullat rája köesöt; 1. Sám. 7: 10 szerint Ő zavarja meg a philiszteusokat nagy mennydörgéssel és Ex. 24: 24 szerint az egyiptomiak táborát; Bir. 4: 15-ben is csak ennyi említettik. Hogy mi történt, azt nem tudjuk, de hogy Jehova részéről történt valami rendkívüli, csodás esemény, az tagadhatlan. Akármí történt legyen, azt Jehovára, Izrael Istene nére viszi vissza Deborahá, s nem valami babonákra. Hogy a csillagok hirteleni elhomályosodása vagy talán szokatlan nagy fénye okozta volna az ellenség zavarát, mint sok más ilyen, csak találgatás. Ép ezért én, mint a messze utókor egyik erőteljes gyermeke, szép költői képnek veszem az egész leírást, melynek magva, örök tartalma az, hogy az emberiség üdvének mindenható Istene közbelépett, — mint ez esemény előtt és után már annyiszor, örök üdvhatározatának keresztülvitele céljából, — az ez énekben megénekelt csata alkalmával is. Maga Deborahá próféta lelkes fellépése (4, 6, 14), Bárak és a nép jórészenek példátlan összetartása, lelkesültsége a nemzeti ügy iránt, mindez Jehovától ered; de ezzel még nincs kimerítve az, mit Deborahá e szavakban mond: az égből, a csillagok pályájukról harcsoztak Sziszera ellen; hogy valami rendkívülinek, teszem fel p. o. zivatarnak kellett közbejöni, mely az ellenséget réműletre, futásra inditá, bizonyítják e szók: Kison pataka ragadta el őket, t. i. kiáradt hullámaival. Ne találgassuk mi történt; Jehova segélye juttatta győzelemre Izraelt, e bizonyos. Tehát Jehova harcsozott mindenható hatalmával népe ellensége ellen, hiszen Ő hadi hős (Ex. 15: 1); hiszen Izrael harcsoza az Ő harcsoza (a köv. 8 vszak szerint.) Ez igazságot, hogy Jehova népéért síkra szállt, küzdött, emberi elme szebben meg nem jelenítette még, mint Deborahá e képeben: A csillagok harcsoztak stb. Hiszen Job. 38: 7 szerint e csillagok Isten fiaiben élöhím. A gáraph *ἀπ. λεγ.* = az arab: dsarapha = a syr: geraph = elragadta (a folyamról.) A csata Kisontól délre folyt le Taaná és Megiddó közt; az északra menekülő ellenségből tehát sokan a kiáradt patak hullámaiban lelték halálukat. A nahal kedumim-ot leghelyesebb ősi pataknak fordítani (LXX. *χερμάθηνας ἀρχαίων*); Kádúm Kedumim = antiquitas, (talán régi alak kedem-hez = ősidő, mely költőileg ólám helyett is áll Zsolt.

¹⁾ De Cantico Deborahae. 1833.

44, 2; Jel. 23: 7, Mik. 5: 1 stb.) sok régi fordítás nom. propriumnak veszi ama szót (Luther és Károli is); a magyarázók vagy Kison mellék, — vagy ennek valamely mellék-ága nevének. Nem szükség az okát Bachmannal messze keresnünk annak, hogy mért nevezi Deborá Kison patakát régi ősinék (e magyarázó szerint azért, mert most e pataknál ismétlődött Izrael ama megszabadíttatása, melynek egykoron a verestenger volt tanuja); egyszerűen azt mondjuk, hogy a prófétanó egy epitheton ornanst keresett Kison mellé, és ezt találta jónak: ősi patak; különben is a héberben e jelzés gyakori, (Mik. 6: 2, Deut. 21, 4; Ám. 5: 24. v. össze éthán-t stb.) a vizeknél és hegyeknél. Ewald és mások az arab kádama igével combinálták a héber kádamoto; s miután az arab ákhdam = audacter agressus fuit, kifejezésünket így fordítják: „vitéz, harczias patak“ (torrens pugnantium seu pugnatum. Ép oly mesterséges magyarázás ez, mint a Casselé, ki segítség patakát fordít. Taposd lelkem az erőt (szó szerint); ez erős kifejezés értelme ez: e nagyságos dolgok láttára légy erős lelkem, végy diadalt az erőszakos ellenség felett, (vesd össze És. 63: 3; Joel. 4: 13.) Legtermészetesebb e kifejezést így érteni. Herder, Keil stb. e szavakban önbuzdíttatást látnak Deborától önmagához a további éneklésre, az ének tovább folytatására. Helyesebb a mi felfogásunk, mely Deborát a csata színhelyéről, — hova ő énekében magát visszaképzelt, — el nem távolítja; hiszen mint e szavak mutatják, dübög a föld stb., tovább folyini látja és hallja a prófétanó az ütközetet. — Rhapsodicus gyorsaság, szép hangutánzás e sorokban. Az abbiráiv a szúsz-ra viendő, mely itt collective használtatik; a gondolat ez: az ellen lovasai menekülni igyekezvén, üzik lovaikat, ezért dübög a föld. Az abbiráiv szépen czéloz az-ra vissza; „légy bátor lelkem az „erőszak“ felett, hiszen nyerve az ég segélyével a harcz, futnak az „erősek.“ A 8-ik versszakban magának Jehovának itéletét hallatja a prófétanó, a harczban résztvettek és részt nem vetettek. Méróz fekvését nem tudjuk, csak itt jó elő; hogy Megiddó, Rabbóth és Zebulon kezdőbetűiből volna e név alkotva, ez olyan élcz, melyre nincs bizonyító érv az ó-szövetségben; hiszen képzelt név már csak azért sem lehet Méróz, mert lakóiról is említés tétetik. A sok találgatással szemben leghelyesebb egy előttünk különben ösmeretlen városra gondolni, mely nem messzire feküdvén a csatatérről, a menekülő ellent feltartóztathatta volna; de mert ezt nem tette, Jehova angyala nehéz, súlyos (3-szor kifejezett) átkot kiált reá. A malakh Jahve is sok értelmezésre adott alkalmat. Némelyek természeti tüneményt, vagy villámot pl. vihart értenek alatta, mások valami emberi hirnő kötp. a főpapot vagy egy prófétát, mások magát Deborát. Ez utóbbi még legjobb, de nem elfogadható értelmezés; Deborá az angyaltól megkülönbözteti magát, midőn róla ezt mondja: szól. A malakh Jahve az ó-szövetségi előadás szerint egy valóságos angyal, mely főképen a pátriarchai korban játszott nagy szerepet, mint Jehova önmegjelenítésének eszköze. Hogy e csatánál megjelent volna a malakh Jahve, nem mondatik, felvenni nem is szükséges. Tudjuk, hogy a nép harca, Jehova harca; azt is tudjuk, hogy a felülről jött segély folytán e harcznál is jelen lenni véli a prófétanó Jehovát; azt is tudjuk, hogy maga Jehova jelen nem lehet, mert a ki őt látja, a héber felfogás szerint, az meghal; tehát az Ő megjelenítésének eszközt, a malakh Jahve-t lépteti fel beszélőül a prófétanó énekében. Így értve a dolgot, nehézség fel nem merül. Mérózban átkával fenyegettetnek mindazok, ki a nemzeti ügyért mitsem tettek és tesznek; Jáél-

ben ép így, — nem az ő véres tette, — hanem ő benne a bátor hősnőben, a nemzeti és isteni ügyért való lelkesültség, a nemzeti és isteni ügyért lelkesülők dicsőítettnek. Prófétai szózat az, mit a 8-ik versszakban találunk, e 2 lényeges, elengedhetlen alkatrészszel: fenyegetés és ígéret; ez ismétlődik az ének 2 végső sorában is. A mit Bir. 4-ben Deboráról olvasunk, abból világosan látjuk, hogy Deborá mint Isten küldötte mint prófétanó jelent meg és lépett fel Izrael e szomorú idejében; mint ilyennek hivatása, kötelessége volt a népet feladatára figyelmeztetni, visszavonást szülő idegenkedésének, — a testvértörzsekkel szemben, — levetkezésére, hívősszetartásra serkenteni; mimódon tehetne volna ezt másképen, hivatásához illőbben, nagyobb hatással, mint úgy, hogy Jehovára appellálta az ügyet, az Ő angyala által mondat átkot a visszavonásra és áldást a testvéries és lelkes összetartásra? Minden prófétának legközelebbi feladata, kora bűneinek irtása volt! Az Ur angyalának kifejezett szózata visszhangzik ma is: „átok fogja meg a nemzetet, mely szót, vért, mindent nem áldoz, a szent ügyért s mely össze nem tart“... Jáél férje Heber volt, nem izraelita, hanem kanaaneus férfi; kényi = egy kanaani néptörzshöz tartozó, kényita; (Gen. 15: 19.) Az ellentét éles, sujtó; Méróz lakói izraeliták voltak és szükkeblően nem jöttek segélyül, nem a népnek, a nép Istenének, Jehovának... Jáél egy nem izraelita nő, (Bir. 4, 11, 17) egy gyöngéd nő, Jehovának ügyéért véres, iszonyu tette határozza el magát... amott hideg részvétlenség, itt lángoló, nagy önmegtágadást kívánó lelkesedés, ragaszkodás... A tett véres, iszonyu; de elkövetőjétől tanulhatnak Izrael léha fiai; ily czélzattal írja le Jáél gyilkosságát a következő 9-ik v. szakban Deborá.

Dicsőfi József.

(Folyt. köv.)

Az emberi ész vallásos törekvése az újabb időben.

(Folytatás.)

Az egyháznak a feltámadás és egyéni halhatatlanságróli hitét is azon oknál fogva, hogy a jövő dolgokról semmi bizonyosat nem tudunk, az ész megveti és helyébe sokan azon önző halhatatlanság hitét igyekeznek állítani, hogy halála után az ember a szerzett hirben, vagy maradékaiban él, vagy pedig hogy az abszolút másban éli tovább a maga egyéni személyes életét.

Mivel az egyház a maga hittételeit a szentírásból igazolja, az ész pedig ezt tenni nem tudja: bírálat alá vette a szent írást és szabályozó tekintélyét a hit dolgában elvitatni igyekezett. A tübingai iskola Baur bírálati erőfeszítése következtében hitelesnek csak Pál apostolnak Rómába, Korinthusba és Galatába írott leveleit ismerte el, bár hihetőnek tartja, hogy a három első evangéliomnak valami ősvangéliomok szolgáltak alapul. Állítja, hogy a keresztyén vallást universalis vallássá Pál apostol tette, mivel az, amit Jézus hozott, nem egy új, megelevenítő életelv, hanem csak annyi, hogy a Jézus a megígért Messiás, az ó-szövetségi jóvendölések betöltése.

E szellemi törekvésre Strauss tette fel a koronát az által, hogy a Jézus isten-emberi személyiségét és a keresztyén vallás történelmi igazságait mythusnak nyilvánította, azt ismervén el csak történelmi igazságnak, hogy a Jézus

Názáretben nevedett, Keresztelő János által magát megkereszteltette, tanítványokat gyűjtött és Palesztinában körüljárva tanított, a pharizáismusnak magát ellene szegezte, és mindeneget hívott a Messiás országába, és végre a pharizáusok gyűlölete s irigységének áldozatul esvén, a keresztfán meghalt.

A nagykorúságot elért emberi észnek e munkássága folytán magukévé sokan Lessing valláseszmejét tették. Lessing, ez a szabad vizsgálódás felszentelt bajnoka, aki így nyilatkozott: „ha az isten jobbában az igazságot, baljában pedig az igazságra törekvés munkás ösztönét tartaná, és ezt mondaná, válaszs, én az utóbbit választanám,“ a keresztyén vallást nem tartotta tökéletes isteni kijelentésnek, nem tartotta az emberiség vallásos tudatának fejlődésében a legvégső és legmagasabb örök abszolút igazságnak. Az igaz vallás, szerinte, az észszerű humanitás-vallás, melynek tételei ész és nem történelmi igazságok és amelynek legfőbb törvénye a más hitűek iránti türelmes szeretet, egy oly törvény, melynek forrása nem a kijelentés, hanem az ész. Azon időben, melyben e vallás megvalósul, nem lesz szükség többé arra, hogy az isten az emberiséget a jövő életbeni megbüntetés és megjutalmazás fenyegetésével és ígéretével indítsa a megjobbulásra, mivel ekkor minden ember cselekszi a jót magáért a jóért. Addig, míg ez a vallás létre jön, a gyengébbekre nézve az új-szövetség könyvei hasznosok, de a mivelteknek ezekre többé nincsen szükségük.

E szellemtől áthatva írja Heltersen: „az erkölcsi világrendnek ilyen (keresztyén) vallásra egyáltalában nincsen szüksége, az értelmesen gondolkodó ember maga megtalálja a normát, amelyhez szabja magát, ha magának valódi boldogságot akar készíteni . . . vallásnak nem kell lenni, legjobb ha nincs, hanem igenis emberi méltóságnak és emberszeretnek . . . hagyjuk el a végetlen vallását, ápoljuk ellenben a véges vallását, az emberek iránti szeretetet és kövessük ezeket a legmélyebb következményükig“ (Die Religionen, ihr Wesen, ihr Entstehen und ihr Vergehen. Grac, 1882.)

Az érettségre, nagykorúságra eljutott emberi ész mindeneget megpróbáló munkásságával azon eredményre jutott, hogy az emberiségnek vallásra semmi szüksége, vagy ha van: nem a keresztyén vallás az, hanem az észből feltalálható észszerű humanitás és szeretetvallás. Az újabb idő vallásos törekvésének eredménye e két eszme, s legnagyobb részben ezek körül fordul meg a mai idő vallásos gondolkodása. Lelkésznövendékeink, akikkel az ész vallásos törekvése a hittörténetben, az apologétikában és a polemikában a theologiai tanszékeken közöltetik, az ész vallásos eszméitől szaturálva mennek ki az életbe, kivált ha a theologiai tanárok által is ezekben gyámolítottatnak, és mint lelkészek hirdetnek tanokat az egyházi szószékről, melyek minden egyéb, csak az isten beszéde nem. Hallottam egyházi beszédet lelkész által elmondani az egyházi szószéken, mely felczifrázva volt jelesebb költőink műveiből vett idézetekkel, nem lévén benne oly tétel, melyet a szentírásból lehetett és kellett volna igazolni. Igaz, hogy ezután üres is lett a templom az istenisztelet idején. A mi népünk tudja, hogy a templom a felnőtteknek iskolája, ahol a lelkész által a vallás-erkölcsi elvekben kell neveltetniök és taníttatniök, s ha a lelkész, hivatását feledve, nem az isten beszédét hirdeti az egyházi szószéken: beszélhet izlése szerint a pusztá falaknak. — Láttam ágendákat és kátékat, melyekből a lelkész és isko-

latánító kitörölték egyházuk sarkhittételeit, és szerencse, ha csak annyit mondtak a növendékeknek, hogy azok nem szükségesek. Ily körülmények közt ha a vallás-erkölcsi élet hanyatlak, a nazarénismus pedig terjed, rajta nem csodálkozhatunk.

Itt volna talán az ideje, hogy megpróbáljuk gyakorlatba venni Pál apostol feltett intésének eme másik részét: „ami jó, azt megtartsátok.“

Lessing elismeri, hogy egy észszerű humanitás és szeretetvallásra az emberiségnek szüksége van. És ebben Lessingnek teljesen igaza van. A vallás az embernek főjava, nem csak azért, hogy az embert eszményi világba helyezi át, felsőbb rendeltetése felől bizonyosságra hozza és a földi javak helyett mennyei javakért, az isten országáért küzdővé képezi, hanem azért is, hogy a vallás ad az embernek lelki nyugalmat, megszerzi a léleknek önmagávali békéjét, harmóniáját és az embert becsületessé, boldoggá teszi. A tudománynak azért nem lehet és nem is hivatása főjavát, a vallást az embertől elvenni, hanem azt neki, ha elvesztette, visszaadni s vele és általa az emberi életet megszentelni, egy, a jót és igazat ismerő és cselekvő személyes életté tenni. Vallását ha elveszti az ember, a babona foglalja el annak helyét az emberi lélekben, melytől megóvni az embert csak úgy lehet, ha okos és józan vallással töltjük be az emberi lelket. Lessingnek igaza van, midőn állítja, hogy észszerű humanitás és szeretetvallásra az emberiségnek szüksége van. De nincsen igaza, midőn ezt a szentírásból kivül és a szentírás nélkül keresi és akarja az emberi ész által megtaláltatni.

Az igaz humanitást a szentírásban találjuk meg Jézusnak személyes életében, és az irgalmas Samaritánusról mondott példabeszédében (Luk. 10: 30—36); a valódi szeretetet is a szentírásban találjuk meg Jézusnak az emberiség üdvéért magát feláldozó szeretetében, és az ellenségre is kiterjesztett szeretetparancsában, s János evangyelistának ezen szavaiban: nincsen senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki az ő életét adja az ő barátaiért (Ján. 15: 13.)“

Lelki nyugalmat is a szentírásban találja meg az ember. Az a tanítása a szentírásnak, hogy az isten az a szerető és könyörülő édes atya, aki mint a földi édes atya gyermekeiről, az egyes és az egész emberiségről gondoskodik, felhossa napját mind a gonoszokra, mind a jókra, esőt ad mind az igazaknak, mind a hamisaknak (Máté 5: 45), és elvezérli az emberiséget valódi végcéljára, az isteni tökéletességre, fölemeli a szívet és lelket az istenhez, a mindenség atyához és azon bizalommal tölti el, hogy az isten a világi bajokon és nyomoruságokon átsegíti, s a kiállott szenvedések után ad neki megnyugvást és örömet. E hittel és bizalommal megküzd az ember az élet bajaival és viszontagságaival s nem lesz öngyilkos. Az istennek ész és szívet kielégítő oly felséges fogalma ez, melyhez — mint Fichte mondja — végre is vissza kell térni minden philosophiának.

Kiss János
hittanár.

(Vége köv.)

A „Vasárnap-szentelési imatársaság“ 1885-diki felhívása.

Az Edinburghban (Skócziában) székelő „Vasárnap-szentelési imatársaság“ (Sabbath Observance Prayer Union Society) hat évi gyakorlat és tapasztalat után, már hetedik ízben bocsát ki új felhívást azon szent célból, hogy a keresztyénség gyűljön össze közös imára, vagy magánosan gyakorolja f. évi ápril 5—12-ig azon imákat, melyekben kérje az Istent, hogy a vasárnap megszentelését, segedelme által, tegye általánossá.

Oly imahetet állapított meg e társaság, melynek kezdő napja husvét vasárnapja, vagyis az első szent vasárnap emléknapja.

Alulírottak, mint ezen nemzetközi társaság bizottsági tagjai, boldogoknak érezzük magunkat, hogy Isten kegyelből a vasárnap-szentelési imahét érdekében már a második évi magyar felhívást bocsáthatjuk közre és megnyugvással jelenthetjük, hogy múlt évi magyar felhívásunk 3000 külön példányban és ugyanannyi egyházi hírlapi számban lett elterjesztve. Ugy szintén buzdító hatással voltak reánk azon értesítések, melyek szerint a protestáns nép, egyenes megkérdezés után, óhajtott a imahetet és tényleg gyakorolta is az imát ezen nagy ügy érdekében.

Viszont nem érdekteleneknek tekintjük azon irodalmi és levélbeli nyilatkozatokat, melyek az ily ügyben gyakorlandó imát ellenezni, haszon nélkülinek kijelenteni, sőt gunnyal is illetni jónak látták. Mert ezen ellenzés serkentőül szolgál nekünk arra, hogy a vasárnap-szentelési imahét iránt újra és világosabban elmondjuk nézeteinket.

„Hogy lehet a vasárnap ügyének rendezését imára bizni?“ — „Csak az imádság tartja.“ — „Ilyen ima annyi, mintha a falu közepébe állított kályha segítségével be akarnám fűteni a falut.“ — Ilyen nyilatkozatokkal szemben kötelességünknek tartjuk védőleg és felvilágosítólag felszólalni.

Társaságunk sajátos célja: csupán csak imádkozni a vasárnap-megszentelése érdekében. A vasárnapügyi agitáció hatáskörén kívül esik; ezt rábizza más, e célra alakult társaságokra, minő a genfi, a londoni, melyek törvényhatósági és parlamenti körökben kívánják feladatukat megoldani. Ha pedig épenséggel agitáció kell a társulati működéshez, akkor kijelentjük, hogy a mi agitációnk tisztán szellemi („imádság lélekben és igazságban“) és, hogy konkrét példával éljünk: a mi munkánk olyan, mint volt Keresztelő Jánosé, mi utat egyengetünk a vasárnap-megszentelésének, mi hangoljuk a népet és egyenesen imádó lelke szentélyéből kiindulandó tette akarjuk azt buzdítani, hogy azután elmenvén, imájuk szerint cselekedjenek a hívek, hogy a Vasárnap szentsége mellett sikra szállni, vagy, a hol van, a vasárnapügyi társaságokba lépni, hajlandók és készek legyenek.

Az imát becsmérő nyilatkozatokkal szemben pedig nézeteink e következők. Az imádság a christológiában előkelő helyet foglal el. Az imádkozó Krisztus, vasárnap-szentelési ügyünkben előpéldánk. Hogy pedig az imának tárgya lehet minden nagy és kis érdek, erről tanuskodjék helyettünk Dr. Monrad „Az imavilágból“ című munkájának e helye: Mi legyen imáinknak foglalata? — minden, mi lel-

künket mozgatja, a nagy és kis érdek egyaránt fölvehető a mi imánkba.“ Ugyan az ima nem-e eszköz arra, hogy érzelmeinket valamely ügy vagy valamely ember iránt, melyek kezdetben közönyösek voltak előttünk, bensőbbekké tegye? Igy is van; ez tagadhatlanul egyike az ima legáldásosabb hatásainak.

Imádkozzál csak oly emberért, ki előtted közönbös volt, napról napra s ezen ember mind becsülésre méltóbbá váland előtted. Imádkozzál oly emberért, kitől idegenkedtél, ki iránt ellenszenvet éreztél, napról napra és ezen ellenszenv lassanként elfog tűnni.“ Ily átalakító erővel bíró kegyelmi eszköz mellett nem féltjük ügyünket. Imánkat nem tekintjük hasztalannak; megálljuk helyünket és — tovább imádkozunk. És hogy társas imákat gyakorlunk, nem új dolog, minden istenitizsület ugyanilyet gyakorol. Maga Krisztus is sulyt fektet az imának közösségére, mint oly eszközre, mely az imát hatásosabbá teszi. Máté 18, 19 stb. Újabb időben az „Evangeliumi szövetség“ (Ev. alliance) rendezett, évenként január 6-val kezdődő imahetet, Isten országának nagy ügyei érdekében. Európaszerte ünneplik, ezt s évek óta gyakorolta a pesti német református főkegyház s ez idén maga körében kezdeményezte a pesti reform. theologiai ifjuság. Mi tehát a tört nyomokon társakkal birunk.

Az idej imaheti programra nézve ajánljuk a lelkész-társaknak, hogy azt szétosztás által terjeszszék a hívek közt. Tárgyai a dolog természete szerint, mint más nemzetekhez is szóló felhívás, viszonyainktól egyben-másban eltérők, de lényegben mégis reánk is tartozók. Az imahetet pedig úgy rendezzük, hogy a két ünnepen csupán a prédikáció utáni imába foglaljuk a vasárnap-szentelési kérelmet; a többi napokon azonban reggeli könyörgéskor, a közlött igékre alapított rövid elmélkedés után, mondjuk a vasárnap-ügyi imát. Az imahetet rekeszszük be vasárnap-szentelési prédikációval és imával.

Programmokat csak megrendelés folytán küldünk szét. Áruk az egyházi pénztárakból könnyen fedezhető s ezzel lehetővé lesz téve a felhívásoknak ingyenes szétosztása.

Jelentjük még, hogy a programot, dacára sulyos betegségének, ez idén is Győry Vilmos, Ilona leánya segítségével, fordította le angolból magyarra. Ennek fejében köszönetünk mellett, kérjük a jó Istent, hogy ujítsa meg testvérünk egészségét az Ő neve dicsőségére.

Jelen munkánkra nézve pedig kérjük a Mindenhatót: Áldjon meg minket az imádságnak lelkével és tündököltesse „a napok gyöngyének“ fényét Jézus Krisztus országának határaiban! Ugy legyen!

Czelder Márton,
kecskeméti ref. lelkész.

Láng Adolf,
pestm. ev. főesperes.

(Folyt. köv.)

Az egyetemes anyaszentegyházról s annak egyedüli fejről.

(Vége.)

Azt vetik szemünkre, hogy gyülekezeteinkben — mióta azok a római egyháztól külön váltak — különféle viszálykodás és szakadás fordul elő; ennek folytán azok nem igazi

egyházak. Mintha a római egyházban soha semmiféle szakadás, viszály és versengés nem fordult volna elő és pedig a vallás dolgában s nem annyira az iskolákban, mint a szószékeken, a nép körében. Tudjuk, hogy az apostol mondta: „Isten nem zavarnak, hanem békességnek Istene.“ És „mivelhogy ti köztetek van irigység és versengés és visszavonások, nem testiek vagytok-e?“

De nem lehet tagadni, hogy az apostoli egyházban is fordultak elő viszályok és szakadások s ennek dacára Isten vele volt az apostoli egyházzal és az volt az igazi egyház. Péter apostolt megfeddi Pál, ettől pedig elszakadt Barnabás. Az antióchiai gyülekezetben komoly vita támad azok közt, a kik ugyanazon Krisztust hirdették, a mint ezt Lukács, az apostolok cselekedeteiről írott könyv 15. részében elbeszéli. Mindig voltak az egyházban komoly viszályok és a legjelesebb egyházi tanítók koronként fontos dolgok felett eltérő véleményben voltak — a nélkül, hogy e vitatkozások miatt az anyaszentegyház megszünt volna az lenni, a mi volt. Mert Isten, az ő tetszése szerint az egyházi viszályokat nevének dicsőségére és az igazság felderítésére, továbbá arra használja, hogy azok kik próbakiállottak, nyilvánvalókká legyenek.

Egyébiránt, a mint Krisztuson kívül más egyházfőt el nem ismerünk, azonképen nem ismerünk el bármely egyházat igaz egyháznak, mely magát igaz gyanánt tartogatja. Hanem azt tanítjuk, miszerint az az igaz egyház, melyben az igaz egyház jegyei vagyis ismertető jelei megtalálhatók; ilyen mindenek felett az igaz és tiszta igehirdetés, a mint ránk maradt a próféták és apostolok irataiban, a kik mindannyian Krisztushoz vezérlelnek, ki az evangéliomban eként szól: „Az én juhaim az én szómat hallgatják, én is ismerem azokat és engemet követnek és én örök életet adok nekik. Idegen pásztort nem követnek, hanem elfutnak attól: mert nem ismerik az idegeneknek szavát.“ És a kik ilyenek az egyházban, azokban egy a hit, egy a lélek: ennél fogva egyedül egy Istent imádnak; egyedül őt tisztelik lélekben és igazságban, egyedül őt szeretik teljes szívből és minden erőből; egyedül őt hívják segítségül az egyedüli közbenjáró és szószóló Krisztus által s Krisztuson és a benne való hiten kívül igazságot és életet sehol nem keresnek. Mivel egyedül Krisztust ismerik el az anyaszentegyház fejéül és alapjául s ő reá támaszkodva, naponkénti bűnbánat által megújulnak: a rájuk rakott keresztet békével hordozzák; sőt tettetés nélkül való szeretetben Krisztus minden tagjaival egybekötvetnek és e szeretet által bizonyítják be, hogy ők Krisztusnak igaz tanítványai. megmaradván a béke és szent egység kötelékében. Egyszersmind részt vesznek a Krisztus által szerzett és az ő apáktól ránk szállott sákramentumokban és azokat nem használják másképen, hanem a mint az Úrtól vették. Mert mindenki ismeri az apostol eme mondatát: „Én az Úrtól vettem, melyet nektek előtökbe is adtam.“ Ennél fogva kárhoztatjuk azon egyházakat, mint Krisztus igaz anyaszentegyházától elidegenedettek, melyek nem olyanok, mint a minőknek lenniök kellene, bármint kérkednek is püspökeik örökösödésével, az egységgel és régiségökkel. Sokkal inkább azt parancsolják nekünk az apostolok, hogy a bálványimádást és Babilont kerüljük, abban részt ne vegyünk, ha csak azt nem akarjuk, hogy Isten osztorozó csapásaiban is részünk legyen.

A Krisztus igaz anyaszentegyházával való szövetséget

oly nagyra becsüljük, miszerint állítjuk, hogy azok nem is élhetnek Isten előtt, a kik Isten igaz anyaszentegyházával közösségben nincsenek, sőt attól elszakadnak. Mert miként Nőé bárkáján kívül sehol nem vala megtartatás, midőn a világ özönviz által pusztult el: azonképen azt hisszük, hogy Krisztuson kívül — ki az anyaszentegyházban a kiválasztottaknak osztályrészül adja át önmagát — sehol sem található biztos üdv; és ez okból tanítjuk, hogy azoknak, kik élni akarnak, Krisztus igaz anyaszentegyházától nem szabad elszakadniok.

Mindazáltal a felsorolt ismertető jegyekkel nem szoritjuk oly szűk korlátok közé az anyaszentegyházat, hogy azt állítsuk, miszerint mindazok az anyaszentegyházon kívül vannak, kik vagy a sákramentumokban nem vesznek részt — önkénytelenül ugyan, a nélkül, hogy azokat megvetnék, sokkal inkább kikerülhetetlen szükségtől kényszerítve, akaratjuk ellenére tartják távol magokat azoktól és mellőzik azokat; — vagy pedig a kikben a hit ottan-ottan lazul, bár teljesen ki nem aluszik és meg nem szűnik; vagy pedig a kikben gyarlóságok és tévelygések fordulnak elő. Mert tudjuk, hogy Istennek Izrael országán kívül is voltak egyes kedveltjei e világon. Tudjuk, mi sorsa volt Isten népének a babyloni fogságban, midőn 70 évig áldozatok nélkül voltak. Tudjuk, mi történt a Krisztust megtagadott Péterrel és mi szokott sorsuk lenni az Istentől kiválasztott hívőknek, kik tévelyegnek és erőtelenek. Tudjuk továbbá azt is, minők voltak a galáciai és korinthusi gyülekezetek az apostolok korában, melyeknél sok és súlyos bünt ró meg az apostol s mégis Krisztus szent gyülekezeteinek nevezi őket. Sőt néha az is megtörténik, hogy Isten, igaz ítéleténél fogva igéjének igazságát és a közös hitet s az igazi istentiszteletet annyira elhomályosulni és megrendülni engedi, hogy látszat szerint az anyaszentegyház majdnem megsemmisül és elenyészik, a mint ez Illyés korában és más időkben is megtörtént. De ily sötét időszakokban is vannak e világon, kik Istent igazán imádják és nem kevesen ám, hanem hét ezren és többen is. Mert az apostol is így kiált fel: „Az Istennek erős fundamentoma megáll, melynek pecsége ez: tudja az Ur, kik az övéi.“ Ennek okáért az anyaszentegyház láthatlannak is nevezhető, nem mintha az anyaszentegyházat alkotó emberek volnának láthatlanok, hanem mert szemünkkel elrejtve bár, de Isten előtt egyedül ismeretes levén, az emberi ítélőképességet gyakran felülmulja.

Hasonlóképen nem mind szentek, élő és igaz tagok azok, kiket az egyházhoz számítanak. Mert sok képmutató van, kik Isten igéjét külsőképen hallgatják és a sákramentumokban nyilvánosan részt vesznek és Istent egyedül a Krisztus által segítségül hini, Krisztusról mint egyedüli igazságokról vallást tenni, Istent tisztelni, a szeretet munkáit gyakorolni és a megpróbáltatások közepette egy ideig türelemmel kitartóknak lenni látszanak: de bensejükben a lélek igazi világát, az igaz hitet, szívbeli tisztaságot és kitartó állhatatosságot nélkülözik. Bármik és bármik legyenek is ezek: utójjára leálcáztatnak. János apostol ugyanis így szól: „Mi közülünk mentek ki, de nem közülünk valók valának, mert ha mi közülünk valók voltak volna, megmaradtak volna velünk.“ Habár ezek nem tartoznak az anyaszentegyházhoz, mégis — mivel kegyességet színlelnek — az anyaszentegyházhoz számíttatnak; épen úgy mint a tár-

sadalom árulóit, mielőtt őket felfedezik, a polgárokhoz számították és miként a buza közt konkoly, gaz és polyva találattatik, vagy miként az egészséges testen golyvák és dagasztatok fordulnak elő, melyek a helyett, hogy valódi tagok volnának, tulajdonképen betegségek és éktelemségek a testen. Annálfogva méltán hasonlítjuk Isten anyaszentegyházát egy háléhoz, mely mindenféle halat fog és szántóföldhöz, melyen buza is, gyom is találattatik. Itt jól kell vigyáznunk, hogy idő előtt ne ítéljünk és ne törekedjünk kizárni, kárhozattatni avagy tönkre tenni azokat, kiket az Úr nem akar kizárattatni és kárhozattatni, vagy a kiket az egyház károsodása nélkül eltávolittatunk nem lehet. Viszont vigyázni kell arra is, hogy míg a hívek szunyadoznak, az alatt a gonoszok ne szaporodjanak és az anyaszentegyháznak kárt ne okozzanak.

Továbbá tanítjuk, miszerint buzgón kell ügyelni arra, hogy miben áll főleg az egyház igaz és egységes volta, nehogy könnyelműen szakadást támaszszunk és terjeszszünk az egyházban. Nem ceremóniákból és külsőleges szokásokból áll az egyház, hanem a közhit igazsága és egysége alkotja azt. A közhit pedig, nem emberi törvények által adatott nekünk, hanem a szent irás által, melynek rövid tartalma: az apostoli hitvallás. Látjuk tehát, hogy a régiéknél szertartási tekintetben sokféle különbség volt, de ez szabad volt és soha sem gondolt senki arra, hogy ez által az egyház egysége megszűnének. Azt mondjuk tehát, hogy a valódi egyházi egység a hittanokban és Krisztus evangéliomának igaz, összhangzó hirdetésében és magától az Uról világosan rendelt szertartásokban áll; a miért is kiválóan hangsúlyozzuk az apostol eme mondását: „A kik csak tökéletesek vagyunk, így gondolkozzunk. De ha valamiben másképen gondoltok, azt is kijelenti nektek az Isten. De a mire eljutottunk, ugyanez szerint járjunk, mint szabály szerint; ugyanugy gondolkozzunk.“

Erdős József.

A konfirmációi oktatás kérdéséhez.

E becses lapok f. hó 14-iki számában az 56-ik lapon egy passusban érintve van a konfirmációi oktatás. Mint-hogy a tárgy bennünket, tanítókat, igen érdekel, bátor vagyok az érintett passusra szerény észrevételeimet megtenni, elébb azonban szószerint idézem azt:

„Törvény rendel ugyan, hogy az e nemű (t. i. konfirmációi) oktatást a lelkészek magok végezzék, de e törvény — ugylátszik, — a legtöbb helyen csak irott malaszt. E tekintetben nézetem ez. Maradjon továbbra is a felekezeti tanító kezében a konfirmációi káté beemléztetése, s csak azután vegyék át a tanítást mi lelkészek.“

Itt tehát az a kérdés merül fel: ki tanítsa a konfirmándusokat? Megfelel erre a törvény, mely világosan rendel, hogy a konfirmációi oktatást a lelkészek végezzék. Ez nagyon világos, nem kell hozzá magyarázat. S míg e törvény fennáll, addig nem szenved kétséget, hogy a konfirmációi oktatás egészen a lelkészek kötelessége. Az aztán más kérdés, hogy helyes-e a törvénynek ezen intézkedése? Nézetem szerint pedagógiai szempontból nem helyes; nem helyes pedig azért, mert a tanító tekintélyét, ki hat éven át

nevelte, tanította a gyermeket, kinek a gyermek előtt a legnagyobb tekintélynek kell lennie, egyszerre semmivé teszi, oly színben tüntetvén fel a tanítót, mintha az nem volna képes a gyermeket a konfirmációra előkészíteni; e feltevést pedig megczáfolja a multak tapasztalata, de visszautasítja a jelen is, midőn a tanítók pályájokra oly nagy gondal s szakértelemmel képeztetnek. De hiszen ha meg lehet hagyni kezökben a vallásoktatást, miért ne lehetne a konfirmációt is meghagyni, midőn ez amannak édes testvére, kiegészítő része?

Am vegye át tőlem az én lelkészem a konfirmációi oktatást, nem lehet ellene kifogásom, mert eljárása törvényes lenne; de én szivesebben veszem, ha az én kezemben marad ez meg, az említett okok miatt.

De már az ellen határozottan tiltakozom, hogy maradjon továbbra is a tanító kezében a konfirmációi káté beemléztetése s csak aztán vegyék át a tanítást a lelkészek; ezt nem engedheti meg a józan pedagógia, nem a tanítók mai állása. Mert azalatt, hogy emléztessék be a kátét a tanító s a lelkész csak azután vegye át a tanítást, én nem érthetek mást, mint azt, hogy a kátét magoltassa be szajkómódra a tanító a gyermekkel; s midőn ez már mind megette, de meg nem emésztette, akkor a lelkész, nehogy emésztési zavarok álljanak elő, orvosi szerepet vállal s emésztést előmozdító szereket ad be a gyermeknek, vagyis megmagyarázza neki a kátét. De nem engedheti ezt meg a tanítók mai állása sem, mert ezáltal a legnagyobb szegénységi bizonyítvány volna ellenök kiállitva. Ha a multban képesek voltak a tanítók a konfirmációi oktatásra, ugy ma még inkább képesítve vannak arra, ma, midőn sokkal több előtanulmányval, képzettséggel lépnek a tanítók pályájokra s midőn mind az egyház, mind az állam és társadalom elismeréssel vannak a tanítók iránt.

Nagy-Ar, 1885. febr. 19.

Dóczy Imre,
ev. ref. néptanító.

Könyvismertetés.

Zwingli Ulrik munkássága és hatása. Egyházi beszéd, melyet a nagy reformátor négyszázados születési évfordulója alkalmából az erdélyi reform. egyházkerület által rendezett emlékünnepeken, 1884. jun. 8-án Kolozsvártt, a belső Farkas-utcai templomban tartott Baló Sándor kolozsvári ev. ref. lelkész. (Kolozsvár, 1885. 8r. 18 l.) E hatásos egyházi beszéd alapigéje Máté 11, 4, 5. A bevezetésben vázolja tömör vonásokkal az ősi ker. egyház mint veszté el a középkori és emberérdeki behatások által épségét, miként voltak képtelenek a bullák és brévék receptjei orvosolni a nagy beteget, s miként tehették azt a szerényebb állásu reformátorok, mint lelki orvosok. I. részben előadja „a vakok látnak“ tétel újra valóslulását a reformáció és épen Zwingli működésére a bibliához és tanaihoz visszatérés által. Érdekes kitérést tesz szerző az isteni és emberi elem összhangja szétbontására, mit ottan-ottan és újabb korunkban is a tulzó conservatív és divatos szabadelvűsködés zavaró uralma okozott. II. részben „a sánták járnak“ tételt illusztrálja, a papuralom békőiből kibontako-

egyházak. Mintha a római egyházban soha semmiféle szakadás, viszály és versengés nem fordult volna elő és pedig a vallás dolgában s nem annyira az iskolákban, mint a szószékeken, a nép körében. Tudjuk, hogy az apostol mondotta: „Isten nem zavarnak, hanem békességnek Istene.“ És „mivelhogy ti köztetek van irigység és versengés és visszavonások, nem testiek vagytok-e?“

De nem lehet tagadni, hogy az apostoli egyházban is fordultak elő viszálykodások és szakadások s ennek daczára Isten vele volt az apostoli egyházzal és az volt az igazi egyház. Péter apostolt megfeddi Pál, ettől pedig elszakadt Barnabás. Az antióchiai gyülekezetben komoly vita támad azok közt, a kik ugyanazon Krisztust hirdették, a mint ezt Lukács, az apostolok cselekedeteiről írott könyv 15. részében elbeszéli. Mindig voltak az egyházban komoly viszálykodások és a legjelesebb egyházi tanítók koronként fontos dolgok felett eltérő véleményben voltak — a nélkül, hogy e vitatkozások miatt az anyaszentegyház megszűnt volna az lenni, a mi volt. Mert Isten, az ő tetszése szerint az egyházi viszálykodásokat nevének dicsőségére és az igazság felderítésére, továbbá arra használja, hogy azok kik próbakiállottak, nyilvánvalókká legyenek.

Egyébiránt, a mint Krisztuson kívül más egyházfőt el nem ismerünk, azonképen nem ismerünk el bármely egyházat igaz egyháznak, mely magát igaz gyanánt tartogatja. Hanem azt tanítjuk, miszerint az az igaz egyház, melyben az igaz egyház jegyei vagyis ismertető jelei megtalálhatók; ilyen mindenek felett az igaz és tiszta igehirdetés, a mint ránk maradt a próféták és apostolok irataiban, a kik mindannyian Krisztushoz vezérelnek, ki az evangéliomban eként szól: „Az én juhaim az én szómat hallgatják, én is ismerem azokat és engemet követnek és én örök életet adok nekik. Idegen pástort nem követnek, hanem elfutnak attól: mert nem ismerik az idegeneknek szavát.“ És a kik ilyenek az egyházban, azokban egy a hit, egy a lélek: ennél fogva egyedül egy Istent imádnak; egyedül őt tisztelik lélekben és igazságban, egyedül őt szeretik teljes szívből és minden erőből; egyedül őt hívják segítségül az egyedüli közbenjáró és szószóló Krisztus által s Krisztuson és a benne való hiten kívül igazságot és életet sehol nem keresnek. Mivel egyedül Krisztust ismerik el az anyaszentegyház fejéül és alapjául s ő reá támaszkodva, naponkénti bűnbánat által megújulnak: a rájuk rakott keresztet békével hordozzák; sőt tettetés nélkül való szeretetben Krisztus minden tagjaival egybeköttetnek és e szeretet által bizonyítják be, hogy ők Krisztusnak igaz tanítványai. megmaradván a béke és szent egység kötelékében. Egyszersmind részt vesznek a Krisztus által szerzett és az ő apáktól ránk szállott sákramentumokban és azokat nem használják másképen, hanem a mint az Urtól vették. Mert mindenki ismeri az apostol eme mondatát: „Én az Urtól vettem, melyet nektek előtökbe is adtam.“ Ennél fogva kárhoztatjuk azon egyházakat, mint Krisztus igaz anyaszentegyházától elidegenedettek, melyek nem olyanok, mint a minőknek lenniök kellene, bármint kérkednek is püspökeik örökösödésével, az egységgel és régiségökkel. Sokkal inkább azt parancsolják nekünk az apostolok, hogy a bálványimádást és Babilont kerüljük, abban részt ne vegyünk, ha csak azt nem akarjuk, hogy Isten osztorozó csapásaiban is részünk legyen.

A Krisztus igaz anyaszentegyházával való szövetséget

oly nagyra becsüljük, miszerint állítjuk, hogy azok nem is élhetnek Isten előtt, a kik Isten igaz anyaszentegyházával közösségben nincsenek, sőt attól elszakadnak. Mert miként Nőé bárkáján kívül sehol nem vala megtartatás, midőn a világ özönviz által pusztult el: azonképen azt hiszszük, hogy Krisztuson kívül — ki az anyaszentegyházban a kiválasztottaknak osztályrészül adja át önmagát — sehol sem található biztos üdv; és ez okból tanítjuk, hogy azoknak, kik élni akarnak, Krisztus igaz anyaszentegyházától nem szabad elszakadniok.

Mindazáltal a felsorolt ismertető jegyekkel nem szorítjuk oly szűk korlátok közé az anyaszentegyházat, hogy azt állítsuk, miszerint mindazok az anyaszentegyházon kívül vannak, kik vagy a sákramentumokban nem vesznek részt — önkénytelenül ugyan, a nélkül, hogy azokat megvetnék, sokkal inkább kikerülhetetlen szükségtől kényszerítve, akarattjuk ellenére tartják távol magokat azoktól és mellőzik azokat; — vagy pedig a kikben a hit ottan-ottan lazul, bár teljesen ki nem aluszik és meg nem szűnik; vagy pedig a kikben gyarlóságok és tévelygések fordulnak elő. Mert tudjuk, hogy Istennek Izrael országán kívül is voltak egyes kedveltjei e világon. Tudjuk, mi sorsa volt Isten népének a babyloni fogságban, midőn 70 évig áldozatok nélkül voltak. Tudjuk, mi történt a Krisztust megtagadott Péterrel és mi szokott sorsuk lenni az Istentől kiválasztott hívőknek, kik tévelyegnek és erőtelenségek. Tudjuk továbbá azt is, minők voltak a galáciai és korinthusi gyülekezetek az apostolok korában, melyeknél sok és súlyos bünt ró meg az apostol s mégis Krisztus szent gyülekezeteinek nevezi őket. Sőt néha az is megtörténik, hogy Isten, igaz ítéleténél fogva igéjének igazságát és a közös hitet s az igazi istentiszteletet annyira elhomályosulni és megrendülni engedí, hogy látszat szerint az anyaszentegyház majdnem megsemmisül és elenyészik, a mint ez Illyés korában és más időkben is megtörtént. De ily sötét időszakokban is vannak e világon, kik Istent igazán imádják és nem kevesen ám, hanem hét ezren és többen is. Mert az apostol is így kiált fel: „Az Istennek erős fundamentoma megáll, melynek pecsége ez: tudja az Ur, kik az övéi.“ Ennekokáért az anyaszentegyház láthatlannak is nevezhető, nem mintha az anyaszentegyházat alkotó emberek volnának láthatlanok, hanem mert szemeinktől elrejtve bár, de Isten előtt egyedül ismeretes levén, az emberi ítélőképességet gyakran felülmulja.

Hasonlóképen nem mind szentek, élő és igaz tagok azok, kiket az egyházhoz számítanak. Mert sok képmutató van, kik Isten igéjét külsőképen hallgatják és a sákramentumokban nyilvánosan részt vesznek és Istent egyedül a Krisztus által segítségül hini, Krisztusról mint egyedüli igazságokról vallást tenni, Istent tisztelni, a szeretet munkáit gyakorolni és a megpróbáltatások közepette egy ideig türelemmel kitartóknak lenni látszanak: de bensejükben a lélek igazi világát, az igaz hitet, szívbéli tisztaságot és kitartó állhatatosságot nélkülözik. Bármik és bármik legyenek is ezek: utójjára leálcázhatnak. János apostol ugyanis így szól: „Mi közülünk mentek ki, de nem közülünk valók valának, mert ha mi közülünk valók voltak volna, megmaradtak volna velünk.“ Habár ezek nem tartoznak az anyaszentegyházhoz, mégis — mivel kegyességet színlelnek — az anyaszentegyházhoz számítatnak; épen úgy mint a tár-

sadalom árulót, mielőtt őket felfedezik, a polgárokhoz számították és miként a buza közt konkoly, gaz és polyva találattatik, vagy miként az egészséges testen golyvák és dagantok fordulnak elő, melyek a helyett, hogy valódi tagok volnának, tulajdonképen betegségek és éktelenségek a testen. Annálfogva méltán hasonlítjuk Isten anyaszentegyházát egy hálóhoz, mely mindenféle halat fog és szántóföldhöz, melyen buza is, gyom is találattatik. Itt jól kell vigyáznunk, hogy idő előtt ne ítéljünk és ne törekedjünk kizárni, kárhozattatni avagy tönkre tenni azokat, kiket az Ur nem akar kizárattatni és kárhozattatni, vagy a kiket az egyház károsodása nélkül eltávolítanunk nem lehet. Viszont vigyázni kell arra is, hogy míg a hivek szunyadoznak, az alatt a gonoszok ne szaporodjanak és az anyaszentegyháznak kárt ne okozzanak.

Továbbá tanítjuk, miszerint buzgón kell ügyelni arra, hogy miben áll főleg az egyház igaz és egységes volta, nehogy könnyelműen szakadást támaszszunk és terjeszszünk az egyházban. Nem ceremóniákból és külsőleges szokásokból áll az egyház, hanem a közhit igazsága és egysége alkotja azt. A közhit pedig, nem emberi törvények által adatott nekünk, hanem a szent irás által, melynek rövid tartalma: az apostoli hitvallás. Látjuk tehát, hogy a régiéknél szerartartási tekintetben sokféle különbség volt, de ez szabad volt és soha sem gondolt senki arra, hogy ez által az egyház egysége megszűnnék. Azt mondjuk tehát, hogy a valódi egyházi egység a hittanokban és Krisztus evangéliomának igaz, összhangzó hirdetésében és magától az Urtól világosan rendelt szerartartásokban áll; a miért is kiválóan hangsulyozzuk az apostol eme mondását: „A kik csak tökéletesek vagyunk, így gondolkozzunk. De ha valamiben másképen gondolkoztok, azt is kijelenti nektek az Isten. De a mire eljutottunk, ugyanez szerint járjunk, mint szabály szerint; ugyanugy gondolkozzunk.“

Erdős József.

A konfirmációi oktatás kérdéséhez.

E becses lapok f. hó 14-iki számában az 56-ik lapon egy passusban érintve van a konfirmációi oktatás. Mint-hogy a tárgy bennünket, tanítókat, igen érdekel, bátor vagyok az érintett passusra szerény észrevételeimet meg-tenni, elébb azonban szösz szerint idézem azt:

„Törvény rendel ugyan, hogy az e nemű (t. i. konfirmációi) oktatást a lelkészek magok végezzék, de e törvény — ugylátszik, — a legtöbb helyen csak irott malaszt. E tekintetben nézetem ez. Maradjon továbbra is a felekezeti tanító kezében a konfirmációi káté beemléztetése, s csak azután vegyék át a tanítást mi lelkészek.“

Itt tehát az a kérdés merül fel: ki tanítsa a konfirmándusokat? Megfelel erre a törvény, mely világosan rendel, hogy a konfirmációi oktatást a lelkészek végezzék. Ez nagyon világos, nem kell hozzá magyarázat. S míg e törvény fennáll, addig nem szenved kétséget, hogy a konfirmációi oktatás egészen a lelkészek kötelessége. Az aztán más kérdés, hogy helyes-e a törvénynek ezen intézkedése? Nézetem szerint pedagógiai szempontból nem helyes; nem helyes pedig azért, mert a tanító tekintélyét, ki hat éven át

nevelte, tanította a gyermeket, kinek a gyermek előtt a legnagyobb tekintélynek kell lennie, egyszerre semmivé teszi, oly színben tüntetvén fel a tanítót, mintha az nem volna képes a gyermeket a konfirmációra előkészíteni; e feltevést pedig megczáfolja a multak tapasztalata, de vissza-utasítja a jelen is, midőn a tanítók pályájokra oly nagy gondal s szakértelemmel képeztetnek. De hiszen ha meg lehet hagyni kezökben a vallásoktatást, miért ne lehetne a konfirmációt is meghagyni, midőn ez amannak édes testvére, kiegészítő része?

Ám vegye át tőlem az én lelkésem a konfirmációi oktatást, nem lehet ellene kifogásom, mert eljárása törvényes lenne; de én szivesebben veszem, ha az én kezemben marad ez meg, az említett okok miatt.

De már az ellen határozottan tiltakozom, hogy maradjon továbbra is a tanító kezében a konfirmációi káté beemléztetése s csak aztán vegyék át a tanítást a lelkészek; ezt nem engedheti meg a józan peadagógica, nem a tanítók mai állása. Mert azalatt, hogy emléztetesse be a kátét a tanító s a lelkész csak azután vegye át a tanítást, én nem érthetek mást, mint azt, hogy a kátét magoltassa be szajkómódra a tanító a gyermekkel; s midőn ez már mind megette, de meg nem emésztette, akkor a lelkész, nehogy emésztési zavarok álljanak elő, orvosi szerepet vállal s emésztést előmozdító szereket ad be a gyermeknek, vagyis megmagyarázza neki a kátét. De nem engedheti ezt meg a tanítók mai állása sem, mert ezáltal a legnagyobb szegénységi bizonyítvány volna ellenök kiállítva. Ha a multban képesek voltak a tanítók a konfirmációi oktatásra, ugy ma még inkább képesítve vannak arra, ma, midőn sokkal több előtanulmányval, képzettséggel lépnek a tanítók pályájokra s midőn mind az egyház, mind az állam és társadalom elismeréssel vannak a tanítók iránt.

Nagy-Ar, 1885. febr. 19.

Dóczy Imre,
ev. ref. néptanító.

Könyvismertetés.

Zwingli Ulrik munkássága és hatása. Egyházi beszéd, melyet a nagy reformátor négyszázados születési évfordulója alkalmából az erdélyi reform. egyházkerület által rendezett emlékünnepeyen, 1884. jun. 8-án Kolozsvártt, a belső Farkas-utcai templomban tartott Baló Sándor kolozsvári ev. ref. lelkész. (Kolozsvár, 1885. 8r. 18 l.) E hatásos egyházi beszéd alapigéje Máté 11, 4, 5. A bevezetésben vázolja tömör vonásokkal az ősi ker. egyház mint veszté el a középkori és emberérdeki behatások által épségét, miként voltak képtelenek a bullák és brevék receptjei orvosolni a nagy beteget, s miként teheték azt a szerényebb állásu reformátorok, mint lelki orvosok. I. részben előadja „a vakok látnak“ tétel újra valósulását a reformáció és épen Zwingli működésére a bibliához és tanaihoz visszatérés által. Érdekes kitérést tesz szerző az isteni és emberi elem összhangja szétbontására, mit ottan-ottan és újabb korunkban is a tulzó conservatív és divatos szabad-elvűsködés zavaró uralma okozott. II. részben „a sánták járnak“ tételt illusztrálja, a papuralom békóiból kibontako-

zás magasztos művelete, a lelki és polgári szabadság, s ön-lábon járó autonomia kivívása miként hajtatott végre. III. részben „a poklosok megtisztulnak“ tételt az erkölcsi állapopotok megújodása által festi, valóban fontos sarkkérdést hoz itt előtérbe „az ember különböző testi és lelki tehetségei közül az ő erkölcsi ereje az, a mely legnehezebben gyarapodik, míg értelmi tehetsége vagy szépérzéke, néha aránylag csekély idő alatt bámulatos fejlettséget ér.“ Végül a IV. rész „a szegényeknek az evangéliom predikáltatik“ tételt világosítja meg, s itt a szeretet és munkás hit gyümölcszeiben nyilatkozó s a társadalomra ható evangéliomi szellem alkotásai emeltetnek ki, czélozván a szegényügy égő kérdésére s az üzérkedő szellem pusztítására. Igaz, hogy a gyá- rak egészségtelen lege rombolólag hat a munkások egészsé- gére, de mégis túlzónak találom a rajz egy pár sorát. Méltán zárul a művészi szerkezetű beszéd hálaadással ahoz, ki töb- bek közt Zwinglit adta nekünk. A beszéd szelleme nemes, positiv alapon mozgó s az új orthodoxia egészséges színvo- nalán áll, mert a hitszilárdság mellett a szeretetműveknek is megadja a párhuzamos kidomborítást. — Az irány szép s csak egy-két helyen használ az ünnepélyies hangulathoz nem illő köznapi kifejezéseket; „a recept, az ördög malmai“ szavak mellőzhetők lettek volna, ugyszinte a „concilium“ idegen szó, mit a nép nem ért. A jeles alkalmi beszéd az ol- vasó lelkületére építő hatást gyakorol, az ünnepélyi czélt sikerrel oldja meg s a magyar felfogást szépen tükrözteti.

(B. F.)

Rendszeres magyar nyelvtan középisko- lák számára. Irta Szinnyei József. Budapest. Akadémiai könyvkereskedés (Knoll Károly és Társa) 1885. E mű részletes ismertetése kívül esik la- punk körén, annyit azonban mindenesetre jól esik fölemlite- nünk, hogy szerzőnek nem régen megjelent „Iskolai Magyar Nyelvtan“ cz. munkáját egy a szakközlönyök, mint a lapok általában a legnagyobb elismeréssel fogadták. E könyvnek kiállítása igen diszes, jó papíron világos betűk. Ára 1 frt 20 kr. Ajánljuk az érdeklődők tanulmányába!

sz t..

K ü l f ö l d.

Belgium. Az antverpeni világkiállítás ideje alatt, kü- lönböző nyelveken tartatnak ev. istentiszteletek, s a kiállit- ást látogató közönség közt bibliát árusítanak.

Schweiz. A ref. lelkészegyesület évi közgyűlését ez idén Genfben tartja meg, Augusztus havában. A reformatió 350 éves ünnepélyének ugyanakkor megtartása is tervbe vé- tetett.

Franciaországban mozgalom kezd megindulni a ref. egyházközségek közt a czélből, hogy a „nantesi edictum“ visszavonásának 200-dik évfordulóját, ez év október 17-én vagy 22-én közösen ünnepeljék meg. Az említett kiadványt, kétszáz év előtt, október 17-én vonta vissza XIV Lajos, s a parlament október 22-én jegyzőkönyvezte e királyi ren- deletet.

Olaszországban mahólnap ténynyé válik a „szabad egyház“ és Valdensek egyesülése, mely — tekintve a mind-

két részről komolyan nyilvánított óhajt, — ma már csak idő kérdése. A methodisták és a baptisták is hajlandók a szövetségre s e czélből már ez év folyamában értekezlet fog tartatni.

A római pápa ama nyilatkozatából, melyet Sacconi bibornok üdvözetére adott, közlöm a következő részletet: „helyzetünk“ ugymond „nem felel meg a pápa méltóságának és függetlenségének, sőt a legfőbb hatalom gyakorlásának a szabadsága is annyira korlátoltatik, hogy minden alka- lomnál éreznünk kell egy idegen uralomnak fokozatosan növekedő nyomasztó súlyát, s a katolikus világ mindjob- ban belátja annak a lehetetlenségét, hogy ily körülmények között tovább is közönyös maradjon.“

Az olasz sajtó a „N. Fr. Pr.“ szerint, még határozot- tabb hangú és hevesebb, mint a múlt évben volt. Hogy is ne, mikor az „eretnekség“ oly vakmerő, hogy egyik temploma után a másik támad Rómában! Azzal hogy az olasz kormány megengedi Rómában a protestáns templomok szaporodását, csak azon törvénynek van elég téve, a mely minden állam- polgár és idegen számára szabad vallásgyakorlatot biztosít. Hitegységet követelni, még Róma részére is, egy a tehetet- lenséggel mert az efféle követelések mai napság még a tiroli parasztnak sem adatnak meg, hát egy világvárosnak, melyben ezer meg ezer „eretnek“ fordul meg, sőt lakik, hogy lehetne adni ma afféle középkori ajándékot?

Svédországban. Strindberg regényíró, erős guny tárgyá- vá tette egyik regényében a lutheranus dogmákat, s ezek közül különösen az urvacsoráról szóló hitcikkelyt. A be- panaszolt regényíró fölmentette ugyan a törvényszék, de a lundi egyetem 300 hallgatója, nyílt gyűlésben egyhangulag kárhoztatólag szolt a törvényszék itéletéről.

Afrikában a külmisszió terén nagy vállalat van készü- löben. Taylor methodista püspök ugyanis 40 hittérítő élén azt tervezi, hogy míg ő a nyugati partokról a Kongótól in- dul, addig Dr. Summer az átellenes keleti partokról veszi utját Afrika belseje felé, hol aztán 3—4 év múlva találko- zának. Közben hittérítői állomásokat létesítenek, mint lát- ható nyomait a megtett utnak, s így kötik össze a nyugoti par- tot a keletivel. A vállalatra óriási nehézségek s akadályok várnak.

Oroszország. Az orosz belügyminiszterium részéről a nevelésügy terén egy inquisitió-féle intézmény létesítettett. Külön inspectorok nevezettek ki ugyanis azon megbizással, hogy tegyenek látogatásokat oly házaknál, melyekből a gyermekek nyilvános iskolákba járnak s kutassák fel, ha vajjon nincsenek-e ezeknél olyan könyvek, melyekben ál- lameszme-ellenes tanok foglalvák. Ugyancsak e nagy biro- dalomban történt meg az is, hogy a Don vidékéről csaknem minden zsidót kiűztek, mint a kiknek tulajdonította a köz- nép a drágaságot s minden szerencsétlenséget, mely a vidé- ket érte. Különbén ugyanitt a külföldi zsidóknak nem volt eddig megengedve, hogy orosz alattvalókká lehessenek, de némely befolyásos osztrák zsidók közbenjártára megenged- tetvén ez Odessában, remény lehet rá, hogy másutt is meg fog az engedtetni.

Egy és más az egyházi élet és a gyakorlati theologia mezejéről.

Vélemény az uri imádság használatáról.

Csiky L. theol. tanár ur e lap 5-ik számában, a különféle alakban elterjedt s használatba vett „uri imádság“ fellett tartván beható ítéletet, én is hozzá óhajtok e tárgyhoz szólani.

Symbolikus könyveink szerint talán nem is volna szabad az imákat — kivált a templomiakat — versbe foglalni; azonban látunk, olvashatunk ilyeneket, s hallunk használni ugyan pattogós rythmusokba foglalt fohászokat s mit mondjak azon sokképen versbe foglalt „mi Atyánkról“ — a mely mai nap is használtatik szerteszét?

Szó a mi szó, nekem se mindenkor s minden esetben tetszik az a sokféle alaku „mi Atyánk.“

Kezeim közt kétféle „uri imádság“ hever versalakban.

Ha e lap szívesen tisztelt olvasóit nem untatnám vele, bátorkodom ide hozni az elejéből egy keveset:

1-ső. Mi Atyánk! ki lakozol fényes dicsőségben
Nagy neved, maradjon örökké szentségben;
Jöjjön el körinkbe boldog országlásod
Legyen e földön, — mint mennyben akaratod stb..

2-ik. Te ki örök évek feltünésén
Égi s földi művek képződésén
Túl lebegsz isteni létedben, —
Kit munkáid a kettős hajnalnak
Szárnya alatt Urként magasztalnak
Mi Atyánk! Ki vagy a mennyekben. stb. . .

Én azt állítom, hogy az ily imákkal is építhet az ember, — hiszen a nép örömmel hallgatja s csak azt szeretném tudni, vajjon régebben voltak-e ilyen tarka miatyánkok? És hogy ha nem voltak, mióta jöhetett ez inkább divatba? Mert ha már régebben is lettek volna, akkor nincs mit félni, hogy az igazi uri imádság elveszzen s elenyésszék.

Az említettek után megpróbálom áttekinteni az uri imádságot.

„Atyánk“ nem lehet épen roszul; mert benne áll a több birtokost s egy birtokot jelentő birtokos rag.

„A te Neved. Jöjjön el országod. Legyen meg akaratod“, sok helytt így is hallottam, és ez talán nem rosz, a menyinyiben a tied birtokos névmás az elsőben ki lévén téve, a magyarnyelvben a két utóbbi el is maradhat; szerintem az első mellől is.

„Mint a mennyben, úgy itt e földön“ az „a“ névelőt helyén látom, a német szövegben is ott van, — a magyar ima könyvekben hiányzik, az igaz hiányzik az eredeti görögben is; az „is“ felesleg, nem veszem észre a görögben, nem látom a latinban, nincs a németben.

„A mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma“ elegendőnek tartanám, — kihagyva a két „mi“ szót; a magyar stylus azt itt nélkülözheti.

„Add meg a mi mindennapi kenyerünket minékünk ma is“ ez nagyon parancsoló és nem is találjuk úgy egy szövegben sem.

„És bocsásd meg vétkeinket, mint mi is megbocsátunk ellenünk vétkezőknek.“ A vétek szón a kisebb hibák, rosz tettek isolált részeit, — a bün szón a rosz tettek összes hal-

mazát értve, azt nyilvánítom, hogy az a helyes! A ki így használja: „és bocsásd meg bűneinket, mint mi is megbocsátunk ellenünk vétetteknél“, azt szeretném attól megtudni: miért nem a „bün“ szót használja e kérés végén is a szerint, a mily formában kezdte az elején t. i. „és bocsásd meg bűneinket, mint mi is megbocsátunk ellenünk bűntetőknek.“

A „vétek“ szót vette fel Károlyi is. A Luther német fordításában is a „Schuld és Schuldiger“ szókat, nem pedig a „Sünde és Sünder“ szavakat látjuk, — az „is“ szó német nyelvű uri imádságban nem használtatik; holott az eredeti szövegben ott áll. Bár az eredeti szövegben s a németben is ott találjuk, itt még bátor vagyok megjegyezni: ha rajtam állana az „és“-t nélkülözni e kérésből — nyelvünkre tekintve; hanem teljességgel nem lehet mellőzni a következő kérésből.

„De szabadíts meg a gonosztól“ ez a helyes szerintem, hiszen úgy is találjuk; noha a „minket“ szó itt is felesleges, bár minden fordításban ott látjuk.

„Mert tied az ország, a hatalom és a dicsőség, mindörökké. Amen.“ A két „és“-t mindenütt ott látjuk, még a magyar fordításban is, pedig ennek is így használása a magyar nyelvnek nem sajátsága, — elég végül egyszer.

Az uri imádságnak használására nézve megjegyzem végül, hogy azt némelyek kétszer, — mások csak egyszer veszik fel. Az ágost. evang. hitvall. protest. testvérek csak, — egyszer használják. Csakis urvacsorai alkalommal kétszer. A tisztáninni ev. ref. egyházkerületben szintén csaknem általánosan egyszer, és itt nálunk is sokan csak egyszer szokták azt egy istenitisztelet alkalmával mondani. Mint illőbb, czélszerűbb, üdvösebb, hányszor kell használni? Mondja meg más!

Sárközy Ignác,
puszta-daróczi evang. ref. lelkész.

Szívesen kiadtuk a fentebbi sorokat, ha szinte az abban foglaltak alólírott szerkesztőtársnak nézeteivel határozott ellentétben állanak is. A hozzánk beküldött hosszú cikkből különben csak azon passusokat válogattuk ki, melyek némileg, vagy egészen ellentétes irányuak velünk, a minek oka részint az, hogy lapunk szüktere nem engedi meg valaminek kétszer is elmondását, részint, mert a mit közlünk, azt tartjuk a cikk lényegének.

Elvemmel, mely az uri imádság állandóságát sürgeti, annak szabadabbá tételi elve áll szemben. Elv elvet ostromol, tisztességes harcz ez, mérközzünk tehát!

A mi liturgiai elveink szerint az istenitisztelet vezetésében, berendezésében való szabadság a reformációnak egyik legnemesebb vívmánya s hol az a maga tisztaságában tartatott meg, életnek lehelletét fuvalt az mindenütt maga körül. De az a szabadság sehol szabadossággá nem fajulhat el; kell lenni bizonyos határköveknek, melyek a sérthetetlen, a bánthatatlan, az isteni s a változtatható emberi közötti határt jelezik. Az istenitisztelet külső vezetésére nézve is alkalmazható az orthodox és a tulliberális elnevezés. Egyik nem akarja sérteni, rongálni a régi épületet, a másik nincsen tekintettel annak régiségére, fundamentóinak drága voltára, kész azt megostromolni. Mi az uri imádságot isteni eredeténél fogva szentnek, mert bevett bibliafordításunk-

ban jól van az fordítva, változtathatlannak, szóról-szóra, betűről-betűre mondandónak tartjuk s nem tesszük azt senkinek tetszésétől, vagyis inkább önkényétől függővé. Erre nem alkalmazható az a mondás, hogy „a betű megöl.” Homilétikai elvek szerint, melyeknek a túlzó liberalismus is hódol, a szövegnek s általában a bibliai idézeteknek szavait pontosan kell használnunk, nem szabad változtatgatnunk, — hát az uri imádságra nem áll ez a szabály!? Vagy ha sokan sacrilegiumnak tekintenek, ha Petőfinek, vagy más valamely költőnek szavait tévesen, nem szóról-szóra időznők, nem követelhetjük-e ezt a bibliai írókra s ha ezekre igen, miért ne Krisztus saját szavaira nézve is?! Az uri imádság versbe foglalását, versben adott paraphrasisát, sem tartom helyesnek s bár nem osztom Schleiermachernek azon szigorú ítéletét, a mely szerint ő ezen imádságnak minden paraphrastáját hajlandó lett volna lekergetni a szöszékből s elkergetni az oltártól, megvallom, legjobban szeretem azt azon alakjában, pattogó rimek nélkül, a mint főséges eredeti egyszerűségében bontakozik le előttünk. Ez az én véleményem, melyet tiszteletes Sárközy lelkész ur egyáltalában nem ingatott meg. A mi pedig az igen tisztelt lelkész urnak azt a kérdését illeti, hányszor kell az uri imádságot egy (vasárnapi) istentisztelet alatt elmondani, egyszer-e, vagy kétszer, arra nem könnyű feleletet adni. A mennyiben úgy tekinthető az, mint minden imádság összefoglalása, jól van az, ha úgy az elő, — mint az ntóimádság után elmondjuk; a mennyiben pedig más elvi felfogás szerint a szenttel visszaélni nem szabad, ha ezen elv jutna diadalra, az előimádság után én bibliaolvasással szeretném azt helyettesíteni. De szóljanak hozzá e kérdéshez mások is!

Csiky Lajos.

Különfélék.

Tiszántuli ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlése folyó évi ápril hó 23-án veendi kezdetét. Az előző két nap lelkész-képességi vizsgák tartatnak. A második vizsgát teendő atyafiak egyházi beszédet készítenek oda haza 2. Tim. 3, 14. verse alapján és kátémagyarázatot a 33-ik urnapja, vagyis a 88—91. kérdések felett. A jelentkezés ideje a vizsgáttelre ápril 20. délután 4 órakor a püspöki hivatalban Debreczenben.

Anyakönyvezető lelkészeink figyelmébe! A vallás és oktatásügyi minister folyó évi febr. 13-án 2189. sz. a. utasítatni kéri az egyházi főhatóságok útján az anyakönyvezető lelkészeket, hogy ezután minden alkalommal, midőn belügyminiszteri engedély mellett névváltoztatások eszközöltnének az anyakönyvekben, a kiigazított anyakönyv észrevételi rovatának szószerinti hű másolatát, az illető másodpéldány vezetésére hivatott törvényhatóságoknak hiteles alakban haladéok nélkül küldjék meg, hogy így ezen másodpéldányokban is azon változtatások bejegyeztessenek.

Lelkészjelölés. A szatmári egyházmegyében eső Tyukodra az illető bizottság tiszteletes Csepelyi Menyhért, Darabánth Gusztáv, Fekete József, Gönczy Sándor, György Ferencz urakat jelölte ki választandók gyanánt.

A sepsi-szentgyörgyi Mikó-Kollegium elöljárósága közlebről tartott gyűlésén elhatározta, hogy az erdélyi ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsához felirat intézések az 1883-ik évi XXX-ik törv. cikk értelmében az államsegély igénybevétele tárgyában. Ezen feliratban ki fogja jelenteni a tanodai elöljáróság, hogy a tanoda részére az államsegélyt igénybe kívánja venni, hogy a jelenleg fennálló előkészítő és négy algymn. osztályait teljesen a törvény színvonalán és a haladó kor igényei szerint rendezhesse be. Sőt ennél tovább kíván haladni az elöljáróság: az államsegély igénybevételel a Mikó-tanodát fokozatosan teljes 8 osztályu gymnáziummá szándékozik fejleszteni.

Nevezetes fölfedezés a szentföldön. Jeruzsálemben a „föltámadás“ nevet viselő templom közelében az orosz államnak van egy üres telke, melyet százados törmelék fed s melyet soha emberkéz meg nem bolygatott. Az orthodox társaság, elnökének Alexandrovics Sergius nagyhercegnek felszólítására és költségére ásatni kezdett e területen abból a kettős célból, hogy a Konstantin császár által Jézus halála és föltámadása helyén épített ház alaprajzát meg lehessen állapítani s hogy a Krisztus sirja gyanánt vallásos tiszteletben részesülő fülke valódisága felől esetleg újabb adatok szereztessenek. Az ásásnak remény fölötti eredménye lett. Mikor a területet egész a sziklaig megtisztították a törmeléktől, megtalálták a régi körfalat s azt a kapuküszöböt, melyen át a város a külvilággal közlekedett. Minthogy a Golgothához ez a kapu esik legközelebb, bizonyosra lehet venni, hogy ez a kapu, melyen Krisztust a vészthelyre vitték.

Felelős szerkesztő: Tóth Sámuel. Szerkesztőtársak: Csiky Lajos, Géresi Kálmán.

HIRDETÉS.

Pályázat.

A bihari ref. egyházmegyébe kebelezett pelbárthidai ev. ref. egyház lelkészi állomására; melynek évi javadalma szerény lakáson és kerten kívül készpénzben, párbérben, széna és faárban; szántó-, kaszáló és legelő-földekben 615 frra becsültetett s így harmadosztályu.

A pályázati iratok 1885. Márczius 22-dik napjára Nagy-Kerekibe az esperesi hivatalhoz küldendők.

Debreczen, 1885. Febr. 23.

Révész Bálint,
püspök.